

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

שם השיעור: שמיטה - מתי מסתיימת?

שם המרצה: הרב ד"ר יואל בן-נון

משנה שביעית פרק ה', ה':

מֵאִמְתִּי מֵתָר אָדָם לְקַח לֹחַף בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית?

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: מֵיָד;

וְחֻקָּמִים אֹמְרִים: מִשְׁיָרְבָה הֶחָדָשׁ;

ירושלמי שביעית פרק ה', ה':

אמר רבי יהודה: מעשה שהיינו בעין כושין ואכלנו לוף על פי רבי טרפון **במוצאי החג של מוצאי שביעית**;

אמר לו ר' יוסי: עמך הייתי ולא היה אלא במוצאי פסח;

מתי מסתיימת שנת החמה? (מתוך ספרי: זכור ושמור, ראש או ראשית השנה, פרקים ח' וט');

ר' מנחם המאירי:

ונועד הזמן הנכבד [=יום הכיפורים] לסוף עשרה [ימים] מראש השנה, הכוונה אצלי מצד, שאחד בתשרי כבר נשלמו בו ימות שנות הלבנה, ושנות החמה יתרה עליו עשרה ימים, כמו שהתפרסם לבעלי התכונה [=אסטרונומיה]; והחל זאת ההערה הנכבדת [=להתעוררות התשובה] להיותה מיום הראשון לשנת הלבנה עד היום האחרון לשנת החמה,¹ והרמז, להיות תחילה וסוף [=מתחילה ועד סוף] ליבנו נכנע לעבודתה יתעלה, ולהיות עינינו צופיות אל התכלית מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא חשש [הקב"ה] לקובעו ב"א [בתשרי] לחוש לחשבון י' כ"א ר"ד², שאין מדרכי התורה לדקדק בדקדוקים דקים אחר שאינו יום שלם, וכבר אמרו חז"ל (מגילה ה, א), ימים אתה מונה ואי אתה מונה שעות, מצורף אל חשבון [=חשיבות] העשירי כמו שקדם...³

הגר"א:

שנת הלבנה נחלקה ל"ב חדשים, ואחר כך באלו עשרה ימים [=עשרת ימי תשובה] מתעברין בה כל הי"ב חדשים... והיא שנת החמה... לכן אין נחלקים בה לחדשים, [כיוון] ששנת החמה אין בה חודשים... ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים, ואלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים... ולכן הם נחשבים לשנה שעברה, כמו שאמרו (ראש השנה טז, א): "אדם שאירע לו קרי [או אונס] קודם יום הכיפורים [נידון לשעבר, לאחר יום הכיפורים – נידון להבא]". ובשלש שנים מצטרפים [הימים] לחדש, והוא החדש השלשה עשר...⁴

מתי "צאת השנה"?

ר' מרדכי יפה (ה'לבוש'):

1 המאירי הביא שם גם את דברי המדרש, שקושר בפירושו את יום הכיפורים לסיום שנת החמה – "את מוצא מנין ימות החמה שלש מאות ושישים וחמשה ימים, ומנין שמות הששן שלש מאות ושישים וארבעה [=גימטריית של 'הששן']". שכל ימות השנה הששן מצוין לקטרג, וביום הכיפורים אין הששן מצוין לקטרג" (ויקרא רבה פרשה כא, מהד' מרגליות עמ' תעט).

2 י' ימים, כ"א שעות ור"ד חלקי שעה – הפרש המדויק בין שנת חמה לשנים עשר חודשי לבנה לפי מסורת הלוח העברי; וראו: רמב"ם הלכות קידוש החודש ו, ד.

3 ר' מנחם המאירי, **חיבור התשובה**, משיב נפש, מאמר ב, פרק ט, ניו יורק תש"י, עמ' 428.

4 פירוש הגר"א ל**ספרא דצניעותא**, פרק ב, ד"ה בזמנא, וילנה תרמ"ב, לב ע"א (קצרתו בדברי הסוד והתיקונים). ראו גם בפירוש הגר"א לתורה, **אדרת אליהו**, על הפסוק "והיו לאתת ולמיעדים ולימים ושנים" (בראשית א, יד): "שעשרת ימים שבין כסא לעשור נקראים ראש השנה, לפי ששנות החמה יתרים על שנת הלבנה כמספרם [=עשרה ימים], ולכן המעשים הנפעלים בימים אלו חשובים ככל השנה".

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

יום חמישי של חול המועד שהוא שביעי של סוכות קורין אותו הושענא רבה, לפי שמרבין בו בערבה כמו שיתבאר... ומרבין קצת בנרות כמו ביום הכיפורים, לפי שבחג נידונין על המים, והיום הוא יום אחרון של דין המים אשר כל חיי אדם תלויין במים, והכל הולך אחר החיתום. ועוד נראה לי טעם למעלות יום זה על שאר הימים, כי לפי סדר השנים ועיבורן יהיה יום הושענא רבה כמו יום כיפור, כאשר כתבתי בדרשות והוא זה: כבר ידעת ששנת חמה יתירה על שנת הלבנה י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים, ולפי זה בקל תוכל להבין, שאם קבענו ראש השנה בראשון ביום המולד כאשר ראוי להיות, לא יכלה אותו שנה, שנת החמה, אלא כמו י' ימים אחר המולד של תשרי הבא, והרי יהיה לפי זה ראש השנה של החמה בשנה הבאה י' ימים אחר המולד, והוא יום כיפור של שנה השני; ואם כן לפי זה בשנה השנית כשתתחיל שנת החמה ביום יום כיפור, לא יכלה אותו שנת החמה עד יום הושענא רבה של שנה שלישית; ואחר כך בשנה השלישית כבר ידעת שמעברין השנה, ויחזור להיות בשנה הרביעי ראש השנה של החמה ביום ראש השנה של מולד הלבנה, ואחר כך יחזור הסדר בשלש שנים הבאים כמו שכתבתי באלו השלש שנים; וכן יהיה לעולם חוזר חלילה, ושם בדרשותי כתבתי החשבון [המדויק] מכוון על אופן זה, מיום בריאת עולם עד עכשיו. על כן אומר אני שזה אחד מן הטעמים בכוונת התורה שקבעה לעולם יום כיפור בעשור לחדש, ושקבע הבורא יתברך לעולם חתימת הדין ביום הושענא רבה כפי קבלתנו האמיתית (=מסורת חז"ל), שכיון שהוקדשו והוקבעו אלו הימים לימי דין וסליחה וכפרה מתחילת הבריאה, מפני שהיו ימים [אחרונים] וראשונים משנת החמה, כאשר כתבתי, אף על פי שלפעמים לא יכוונו ממש כך בחדש... [כלומר, יש הפרשים קטנים משנה לשנה]; ('לבוש חור' על אורח חיים תרסד, א)

"בעשרים וחמש שנה לגלותנו, בראש השנה בעשור לחדש..." (יחזקאל מ' א);

"וחג האסף בצאת השנה... (שמות כ"ג, טז);

"מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות; ... הקהל את העם..." (דברים ל"א, יא-יב).